

tím věnuje se jim pozornost i práce, takže už přirozený vývoj povede k vydatnějším úspěchům. Než s tím nesmíme se spokojiti; naopak vidouce příznivé podmínky pro upravení své budoucnosti, ze všech sil zasazovati se musíme nejen o odstraňování dnešních překážek, ale i prací pozitivní musíme se přizpůsobiti a přiblížiti hospodářskému vývoji svých politických odpůrců, ovšem na samostatných základech a vlastní silou. První, a jediná nejkratší cesta k tomu směřující jest: všeobecné i odborné vzdělání našeho lidu.

Dr. Lev Winter:

Soukromé úrazové pojišťovny.

Rakouský zákon ze dne 28. prosince 1887 č. 1. ř. z. na rok 1888 o úrazovém pojišťování dělnictva stanoví v § 9., že obligatorní pojišťování úrazové má býti provedeno zvláštními, k tomu účelu zřízenými ústavy pojišťovacími, jichž potom na základě vyhlášky ministerstva vnitra ze dne 22. ledna 1889 č. 11. ř. z. po vyslechnutí poradního sboru pojišťovacího dle § 49. zák. úr. zřízeného a po dobrém zdání příslušných výborů zemských zřízeno bylo sedm, a sice: v Praze pro Čechy, v Brně pro Moravu a Slezsko, ve Lvově pro Halič a Bukovinu, ve Vídni pro Dolní Rakousy, v Salcburku pro Horní Rakousy, Salcburk, Tyroly a Vorarlberk, ve Štýrském Hradci pro Štýrsko a Korutany a v Terstu pro Krajinu, Přímoří a Dalmacii.

Mezi výjimky, jež zákon úrazový sám ze zásadního tohoto uspořádání úrazového pojištění na podkladě teritoriálním připustil, patří i výjimka § 57. úr. zák. následujícího znění: »Existuje-li při některém podniku podléhajícím úrazovému pojištění ústav, dle jehož stanov státem schválených osoby v podniku zaměstnané v § 1. naznačené jsou pojištěny proti následkům úrazů podnikových aspoň v té míře, jako dle ustanovení tohoto zákona, a přispívá-li podnikatel k tomuto ústavu aspoň v té míře, jako by měl přispívati dle tohoto zákona k účelům úrazového pojištění, pak jest oprávněn žádati, aby podnik jeho nebyl pojat do pojišťovny, jež dle § 9. se zřídí.

O žádosti té rozhodne ministr vnitra prozkoumaj dotyčný ústav. Žádost má býti zamítnuta, když stav jmění nebo správa ústavu neposkytují plné jistoty pro splnění všech povinností naproti pojištěncům.«

Nedůvěřuje však přesprátiš podobným podnikům, zákon nařizuje v § 59., že takový ústav, jakmile stanovil rentu úrazovou, má ji hned kapitalisovati a kapitál odvésti teritoriální úrazové pojišťovně, která přímo má poraněnému resp. pozůstalým jeho rentu vypláceti.

Že zákonodárce nechtěl, aby se podobné ústavy nějak příliš rozšířily, dokazuje i doslov zákona i historie vzniku nynějšího znění § 57. úr. zák. Vláda předkládajíc po druhé osnovu úrazového zákona použila o těchto ústavech následujících slov: »Jest-li s podnikem úrazovému pojišťování podléhajícím spojen ústav...« Ze slov těch ve spojení s koncem prvního odstavce téhož paragrafu: »... aby nebyl pojat do pojišťovny, jež dle § 9. se zřídí«, zřejmě vyplývá, že šlo vládě pouze o zachování takových ústavů, které již jsou zřízeny v době, kdy zákon úrazový vstoupí v platnost, tedy 3 měsíce po vyhlášení (§ 63. úr. zák.). Aby tento úmysl ještě více vynikl, výbor živnostenský, jemuž byla osnova vládní přikázána, změnil počátek § 57. ve slova: »Existuje-li při podniku úrazovému pojišťování podléhajícím ústav...« (Wenn bei einer versicherungspflichtigen Unternehmung ein Institut besteht). Zákonodárce patrně nechtěl zrušiti prosperující ústavy již existující, na jichž zřízení a vžití se byla jistě vynaložena veliká péče, pokud jejich stav majetkový neohrožuje jistoty pojištěncův a pokud dostává se pojištěncům aspoň týchž výhod — a nikoli dráže — jakých požívají u teritoriálních úrazových pojišťoven. Ale nechtěl, aby byly zřizovány nějaké podobné ústavy nové, jimiž by teritoriální úrazová pojišťovna byla seslabována. Že nemohlo býti pomýšleno na ústavy, jež by ještě později byly založeny, dokazuje následující okolnost: Dle § 58. úr. zák. může ministr vnitra dáti svolení ku zřízení společenstevní úrazové pojišťovny jenom, vyslechnuv poradní sbor pojišťovací a teritoriální úrazové pojišťovny zřízením tím zamýšleným dotčené, jenom tenkrát, když mimo jiné podmínky není tím ohrožena schopnost životní dotčených teritoriálních úrazových pojišťoven. Jest snad vůbec myslitelné, že by zákon nebyl chtěl ministra spravedlnosti podobně spoutati, když jde o soukromou úrazovou pojišťovnu, kdyby bylo mu napadlo, že i po vstoupení zákona úrazového v platnost budou se chtít zakládati podobné soukromé ústavy?

A přece to různým podnikatelům napadlo! A vláda, jak uvidíme, nestavěla se této snaze tak na odpor, jak zákon to vyžadoval. Ba byl dokonce i provokován nález správního dvoru soudního, který zcela správně upozorňuje na to, že § 57. zák. úr. jakožto ustanovení výjimečné musí býti přísně interpretován a že nesmí býti

povoleno zřizování ústavů pojišťovacích, pro něž není v doslovu zákona podmínek (nález ze dne 30. září 1892).

Ještě však dříve, než správní soud měl příležitost vysloviti o soukromých úrazových pojišťovnách podnikových svoje mínění, ministerstvo vnitra schválilo výnosem ze dne 5. dubna 1890 č. j. 20986/89, tedy již dlouho po vstoupení zákona úrazového v platnost, »ústav pro úrazové pojišťování dělníků zaměstnaných v závodech podrobených pojištění na knížecích Schwarzenberských statcích v jižních Čechách« se sídlem v Krumlově, jehož platnost vztahuje se na všechny závody knížete Adolfa Josefa Schwarzenberga v okresních hejtmanstvích Krumlovském, Budějovickém, Třeboňském, Pelhřimovském, Tábořském, Vltavotýnském, Píseckém, Strakonickém, Sušickém, Prachatickém a Kaplickém, pokud závody ty podléhají úrazovému pojištění. Podobný ústav zřízen jest na statcích knížete Schwarzenberga v severních Čechách se sídlem v Postoloprtech. Jsou to jediné dva ústavy, zřízené dle § 57. úr. zák. v obvodě pražské úrazové pojišťovny dělnické.

Stanovy těchto ústavů zahrnují v sobě dvojí oprávnění dělníka pojištěného: jednak pokud plyne ze zákonného pojištění, jednak pokud plyne ze služební resp. pracovní smlouvy jeho. Prvý druh práv dělníkových určen jest v § 11. stanov, dle něhož důchod úrazový vyměňuje se ve výši stanovené v §§ 6. a 7. úr. zák.; druhý druh určen jest v § 13. stanov, dle něhož na základě pracovního poměru dělník v případě úplné neschopnosti ku práci obdržeti má nejméně 75% svého dřívějšího důchodu, v případě pak částečné neschopnosti ku práci důchod přiměřeně nižší; vdově přísluší ve shodě se zákonem úrazovým 20%, každému manželskému dítěti 20%, a ztratilo-li oba rodiče, 25% (dle zákona úrazového 15% resp. 20%); nemanželskému dítěti 10%; důchod vdovy a dětí dohromady nesmí převyšovati 60% příjmů zraněného živitele rodiny (dle zák. úraz. 50%). Kromě těchto požitků stanovami určených může kníže povolit ještě další podporu (§ 14. stanov).

Při vyplácení dotyčných důchodů však přesně liší se důchod dle zákona úrazového zraněnému patřící a důchod z poměru služebního resp. pracovního vyplývající; onen vyplácí po stanovení renty úrazová pojišťovna v Praze, tento knížecí pokladna toho panství, kde úraz se přihodil (§ 20. stanov). Když vdova požívající renty úrazové, se znovu provdá, obdrží dle § 7. úraz. zák. trojnásobný roční důchod jako odbytné z úrazové pojišťovny; ale ne-

ztrácí práva na náhradní příspěvek z pokladny panství (§ 23. stanov). Když ten, kdo renty požívá, vystěhuje se do ciziny, dostane — patrně dle analogie § 42. zák. úr. — za své nároky na náhradní příspěvek z důchodu panství odbytné, jehož výši určí však kníže (§ 24. stanov).

Všechny příspěvky pojistné platí kníže sám (§ 7. stanov), tedy i příspěvek 10%, který by dle § 17. úr. zák. měli platiti pojištění dělníci.

Na první pohled může se zdáti, že z této soukromé úrazové pojišťovny vyplývají pro dělnictvo samé výhody. Ale »víc každá vždy má stránek dvě«. Ta druhá stránka, dělnictvu méně příznivá, spočívá ve správě ústavu. Dle § 29. stanov krumlovské pojišťovny — zcela analogicky jest zřízena také severočeská Schwarzenberská pojišťovna — skládá se správní výbor ústavu ze starosty (ředitele panství krumlovského nebo jeho náměstka), účetního (důchodního panství krumlovského) a 4 členů volených na 3 roky do místního výboru krumlovského. Místní výbor krumlovský — každý závod, v němž jest zaměstnáno aspoň 50 osob, a každé panství má svůj zvláštní místní výbor — skládá se pak ze ředitele panství jako starosty a 4 členů členstvem volených (§ 34. stanov). Při volbách mají aktivní právo volební všichni členové, vyjímaje učně, praktikanty a volontéry, pasivní právo volební mají neúhonní mužové požívající aktivního práva volebního a umějící čísti a psát. Hlasování jest tajné. Ke zvolení jest zapotřebí relativní většiny (§ 36. stanov).

De nomine jest tedy pojištěncům v ústavu Schwarzenberském dáno daleko početnější zastoupení, než jaké dává dělnictvu § 12. zák. úr. v teritoriálních úrazových pojišťovnách. Skutečnost však kazí všechny illuse. Nesmíme pustiti se zřetele, že tu jde z valné části o dělnictvo zemědělské, o dělnictvo postrádající vší organizace a všeho sebevědomí. Dělnictvo to nechápe s dostatek významu, jaký mají pro ně na př. jen volby do místního výboru. A i kdyby jej chápalo, sotva by i při tajném hlasování odvážilo se voliti jinak, než jak jim navrhuji jich představení. Ostatně i kdyby do místního výboru dostaly se osoby, jež tam správa panství nechtěla míti, nemohou tyto osoby nijak samostatně vystupovati proti starostovi výboru, svému bezprostřednímu představenému.

Ve správě teritoriální úrazové pojišťovny může se také ovšem státi, že v ní zasedá chef závodu i jeho dělník. Ale jednak dělník ten jest naproti svému chefovi a jeho event. chikanování v poměru pracovním chráněn kontrolou veřejnosti, jež dosti bedlivě jednání

představenstev úrazových pojišťoven si všímá; jednak obě ty osoby necítí se tak stranami, necítí se tak osobně dotčenými každým jednáním, jako jest tomu u soukromé úrazové pojišťovny aspoň na straně zaměstnavatele. Musíme totiž míti stále na mysli následující: Dle § 59. úr. zák. i § 16. stanov kníže ručí za povinnosti pojišťovny jako rukojmí a plátce; jest přirozeno, že již z toho důvodu, jakož i proto, že platí všechny příspěvky sám, záleží mu na tom, aby ústav vyplácel co nejméně rent. Tato přirozená snaha přenáší se — i sine studio — na úředníky knížecí zasedající v představenstvu ústavu.

Na doklad jenom několik dat: Z obou pojišťovacích ústavů Schwarzenberských byly odevzdány úrazové pojišťovně dělnické pro království České na základě § 59. úr. zák. pouze následující kapitály:

r. 1897	pro 1 případ úmrtí následkem úrazu	a 5 případů trvalé neschopnosti k práci;
r. 1898	» 1 » » » » »	a 10 případů trvalé neschopnosti k práci;
r. 1899	» 1 » » » » »	a 10 případů trvalé neschopnosti k práci.

Aby snad někdo ze slova »trvalá« neschopnost ku práci nededukoval, že tu jde jenom o úrazy těžší, kdežto kapitály za úrazy menší ani úrazové pojišťovně se neodvádějí, dlužno podotknouti, že po skončeném léčení, když má se za to, že neschopnost ku práci, a tedy i renta jest na delší dobu ustálena, musí býti teritoriální úrazové pojišťovně příslušný kapitál odveden, bez ohledu na to, jde-li o úplnou či jen částečnou nezpůsobilost ku práci. Neboť zvýší-li se nezpůsobilost ku práci, doplatí ústav pojišťovně kapitál do potřebné výše; sníží-li se nezpůsobilost ku práci, dostane přiměřenou část vyplaceného kapitálu zpět (§ 16. stanov).

Tak malý počet úrazů z podniků, z nichž velká část klasifikována jest od VIII. třídy nebezpečenské (s průměrným procentem nebezpečí 48) výše a jichž pasivnost jest stálým steskem teritoriálních úrazových pojišťoven, nedá se naprosto jinak vysvětliti, než ohledy na pokladnu knížecí.

Ještě s jedním momentem nutno zde počítati. U soukromých úrazových pojišťoven daleko více než kdekoliv jinde jest na snadě obava, že úředník přiměje poraněného dělníka k tomu, aby úraz neohlásil, a slíbí mu, že mu bude vyplácena stejná mzda, jaké požíval dosud. Dělník netrpě újmy snadno dá se k tomu pohnouti, aby po uplynutí jednoho roku, do kteréž lhůty bylo mu úraz ohlá-

siti (§ 34. zák. úr., § 17. stanov), byl ze služby propuštěn. Ovšem novější praxe soudní uznává v takových případech zaměstnavatele za povinna k náhradě aspoň polovice renty úrazové; ale kolik právníkův o tom ví, neřku-li dělníků zemědělských?

Poněkud výhodněji utváří se postavení dělníka pojištěného u ústavu Schwarzenberského před rozhodčím soudem tohoto ústavu, jenž jest fakultativní. Kdežto rozhodčí soud teritoriálních úrazových pojišťoven dle § 38. úr. zák. skládá se ze zkoušeného soudce jako předsedy, dvou mužů technicky vzdělaných ministrem spravedlnosti jmenovaných a po jednom zaměstnavateli a dělníku těmito třídami volených — § 37. stanov konstruuje zcela jinak rozhodčí soud pojišťovny Schwarzenberské: Každá strana, totiž žalující pojištěnec a žalovaný správní výbor, volí do něho po dvou svých důvěrnících, tito čtyři členové pak volí ze svého středu předsedu, jenž řídí jednání, ale také hlasuje, a má takový význam, že ta strana zvítězila, jíž přiklonil se předseda podporovaný aspoň jedním členem rozhodčího soudu. Nedohodnou-li se soudcové na předsedovi, rozhodne mezi navrženými los.

Jest dosti přirozeno, že dělník může téměř s jistotou spoléhati na vítězství ve sporu, jest-li předsedou jeho důvěrník; naproti tomu nemusí pokládati spor svůj za ztracený, i když předsedou soudu stal se důvěrník výboru správního. Odvolání z nálezu rozhodčího soudu jest sice nepřípustno; ale ve lhůtě 14denní po vyhlášení nálezu možno dle znění § 37. stanov podati žalobu u řádného soudu 1. instance, který by byl kompetentní k rozhodnutí hlavní věci. Tímto soudem zajisté nemůže býti jiný soud, než rozhodčí soud úrazové pojišťovny teritoriální, jenž dle našeho názoru má býti kompetentním i pro ten případ, že žalobce na fakultativní rozhodčí soud ústavu se neobrátil. Všimneme-li si motivů vlády k úrazovému zákonu, tedy shledáme, že vláda připuštěním zástupců ze zaměstnavatelstva i dělnictva chtěla v obou těchto třídách vzbuditi důvěru nejen k rozhodčímu soudu, nýbrž i k celé instituci úrazového pojištění vůbec, že dále povoláním dvou technicky vzdělaných přísedících chtěla do značné míry zaopatřiti soud rozhodčímu také nestranné vědomosti znalecké; že konečně rozsáhlým připuštěním živlu laického chtěla znemožniti šablonovité a příliš k formalismu náchylné rozsuzování soudce právníka. Můžeme pokládati za srovnatelné s těmito intencemi, aby spor dělníka pojištěného u ústavu Schwarzenbergova s ústavem tímto rozhodován byl soudcem právníkem bez kontroly se strany dělníkovy, bez odborných vědomostí soudu, bez

blahodárného vlivu živlu laického? Mimo to: z kterého v § 595. civ. řádu soudního uvedeného důvodu ta či ona strana bude se dovolávati prozkoumání nálezu soudu rozhodčího vyšší instancí? Zajisté nejčastěji pro porušení některého závazného předpisu právního (§ 595. č. 6. civ. ř. s.). V tom případě však dle § 596. civ. ř. s. možno z nálezu soudu rozhodčího podati žalobu k řádnému soudu ve lhůtě tří měsíců; a i v nejnepříznivějším případě jest straně s nálezem rozhodčího soudu nespokojené, poprána lhůta jednoho měsíce k žalobě (§ 596. odst. 3. a § 534. civ. ř. s.). Není tedy možno, aby stanovy ústavu Schwarzenberského jak proti slovnému znění zákona, tak proti duchu jeho pojištěné dělníky omezovaly.

To, co jsme řekli o pojišťovacích ústavech Schwarzenberských, platí ovšem mutatis mutandis o všech podobných soukromých úrazových pojišťovnách: přes některé výhody, které dělnictvu tu a tam poskytují, nemůžeme vzhledem k tomu, že dělnictvo postrádá náležitého vlivu ve správě ústavů těch a zvláště vzhledem k nebezpečí snadného promlčení ohlášení úrazu, v ústavech těch viděti instituci prospěšnou. Výjimku § 57. úr. zák. ze zásady pojišťování teritoriálního nelze proto nikterak pokládati za šťastnou.

Několik dat z hospodářské statistiky.

Při jednání o hospodářských otázkách bývá nouze o spolehlivé údaje statistické. Komu nejsou po ruce obšírné úřední výkazy druhdy velice nepřehledné, nebo nákladné sborníky a časopisy vědecké, jest odkázán na denní listy, které přinášejí sice výtahy ze všech úředních publikací statistických, ale které sledovati, uschovávat a co do správného podání číslic kontrolovati pochopitelně jest nesnadno, nebo na učebnice, které však obsahují zpravidla údaje velice již zastaralé.

Obtíže tyto pocítují zejména učitelé škol hospodářských, odborných a pokračovacích průmyslových i obchodních, a z nich právě vyšel podnět k tomuto náčrtku, který nechce, leč na základě nepochybných pramenů úředních nebo vědeckých sestaviti několik čísel ze statistiky výroby zemědělské a nejčelnějších odvětví průmyslových, ze statistiky drahokovů a peněžního oběhu, zahraničního obchodu a prostředků dopravních a spojovacích. Přehled pramenů podán bude na konci.